

УДК 930.25(477)"1991/2011"

М. М. ЛЕГКОСТУП*

СКАРБНИЦЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

(до 20-ї річниці створення ЦДАГО України)

подається стисла інформація про створення та основні напрями діяльності, проблеми і здобутки сьогодення Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Ключові слова: ЦДАГО України; архів ЦК Компартії України; партійні архіви; Національний архівний фонд; ретроспективна інформація.

У жовтні 2011 р. Центральный державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України) святкує ювілейну дату. Його двадцятилітня історія нерозривно пов'язана з історією становлення незалежності України, адже демократичні процеси кінця 1980-х років стали не лише державотворчими, але й мали безпосередній вплив на реформування архівної галузі країни.

Одним із важливих кроків у напрямку лібералізації архівів став Указ Президії Верховної Ради України від 27 серпня 1991 р. "Про передачу архівів Компартії України у підпорядкування Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України". Як наслідок, наказом Головархіву України від 28 серпня 1991 р. всі документи архівів та поточного діловодства комітетів і установ Компартії України були передані на державне зберігання.

25 жовтня 1991 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову про створення на базі колишнього архіву ЦК Компартії України Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

З появою на архівних теренах такої установи, як ЦДАГО України, склалися сприятливі умови для накопичення та збереження документів великого розмаїття сучасних політичних партій, громадських об'єднань та рухів, що стало важливим джерелом для дослідження становлення

* Легкоступ Майя Миколаївна – головний спеціаліст відділу використання інформації документів ЦДАГО України.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ**ПОСТАНОВА**

від 25 жовтня 1991р. № 290

Київ

Про створення Центрального державного архіву громадських об'єднань України

Відповідно до Указу Президії Верховної Ради України від 27 серпня 1991 р. "Про передачу архівів Компартії України у підпорядкування Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України" Кабінет Міністрів України ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Створити Центральний державний архів громадських об'єднань України на базі колишнього архіву ЦК Компартії України, підпорядкувавши його Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України.

Доручити Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України визначити його структуру і штати.

2. Міністерству фінансів України виділити Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України на ІІІ квартал 1991 р. 174 тис. крб. для утримання Центрального державного архіву громадських об'єднань України за рахунок коштів, скорочених по Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України відповідно до Програми надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану.

3. Міністерству фінансів України забезпечити фінансування архівів, що перейшли відповідно до вищезазначеного Указу Президії Верховної Ради України в підпорядкування Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.

Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 1991 р.
"Про створення Центрального державного архіву громадських об'єднань України".
ЦДАГО України, ф. 264, оп. 1, спр. 2, арк. 89.

Документи сучасних політичних партій і громадських об'єднань, передані на державне зберігання до ЦДАГО України.

української державності, суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя країни пострадянського періоду.

Вже в перше десятиліття свого існування в ЦДАГО України формується новий документальний масив – фонди сучасних політичних партій. На державне зберігання до архіву надійшли документи громадського об'єднання (згодом – політична партія) “Народний Рух України”, Української республіканської партії, Демократичної партії України.

З часом робота в напрямку комплектування архіву документами політичних партій,

громадських об'єднань та рухів активізувалася. Архів започаткував систематичне проведення круглих столів та семінарів з представниками діловодних служб політичних партій та громадських об'єднань, постійно надає їм науково-методичну допомогу з питань організації діловодства і формування поточних архівів. Невдовзі фонди архіву поповнили Ліберальна партія України, Соціалістична партія України, Республіканська Християнська партія України, Українська республіканська партія “Собор”, партія “Реформи і порядок”, Українська Гельсінська Спілка, Національна Рада жінок України та ін. Серед документів, переданих до архіву, – матеріали установчих з'їздів, програми, статuti, свідоцтва про реєстрацію, постанови та ухвали центральних органів, документи обласних, районних і міських організацій, агітаційні передвиборчі матеріали, друковані видання тощо.

Щоправда, під час роботи з потенційними фондоутворювачами працівники архіву часто стикаються з низкою проблем, пов'язаних, перш за все, з протиріччями в чинному законодавстві. Одним із кроків до врегулювання неузгодженостей між законодавчими актами, що регламентують діяльність ЦДАГО України і політичних партій та громадських об'єднань, стало напрацювання архівом пропозицій щодо внесення змін до Законів України “Про політичні партії” та “Про громадські об'єднання”, ухвалення яких значно сприятиме поліпшенню співпраці, забезпечить збереження надзвичайно цінних, а подекуди унікальних документів із суспільно-політичної історії України.

Разом з тим перед колективом ЦДАГО України стоїть таке важливе завдання, як забезпечення збереженості та облік наявних в архіві документів. Відповідно до пріоритетних завдань, визначених при створенні ЦДАГО України, вже у 1995 р. було завершено описування і упорядкування понад 12 тис. документів поточного діловодства ЦК КПУ, отриманих в екстреному порядку в 1991 р. А в 1999 р. проведено суцільне перевірення наявності та стану документів, що зберігаються в архіві.

Нині джерельний комплекс ЦДАГО України налічує 200 фондів, понад 285 тис. одиниць зберігання. Працівники архіву здійснюють велику роботу із перевіряння наявності, обліку, реставрації та ремонту, опрацювання, відновлення згасаючих текстів, створення страхового фонду на документи та фонду користування ними.

Така робота дозволяє забезпечити доступ громадян до інформації документів, використання їх для наукових пошуків, виставкової, видавничої діяльності тощо.

Вагомим досягненням ЦДАГО України у розширенні доступу до архівної спадщини стало розсекречення документів, що перебували на таємному зберіганні. Остаточний етап цих робіт завершився у 2005 р., коли спеціально створеною за наказом Держкомархіву України комісією було переглянуто 45 020 документів у 416 справах. Це – протоколи засідань Політбюро, Оргбюро і Секретаріату ЦК КПУ та матеріали до них (“Окрема папка”). В результаті було введено до вільного обігу всі документи, які колись мали гриф “Таємно” чи “Цілком таємно”.

Ще одним важливим напрямом роботи архіву, який сьогодні набирає обертів і вже має значні результати, є популяризація та всебічне використання інформації документів. Щороку з документами архіву працює понад 500 дослідників, яким видається більш ніж 10 тис. одиниць зберігання. Архів проводить значну роботу щодо сприяння захисту соціальних прав громадян, щороку надаючи їм майже тисячу довідок соціально-правового й тематичного характеру.

Плідною є і науково-видавнича та науково-дослідна діяльність архіву, в доробку якого є праці з актуальних проблем історії України ХХ століття, в основу яких лягли унікальні документи з фондів ЦДАГО України. Серед них – науково-довідкові видання “Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941–1945 рр.)” (К., 2001), “Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918–1991 рр.)” (К., 2005); збірники документів “Четверта конференція Комуністичної партії (більшовиків) України 17–23 березня 1920 р. Стенограма” (К., 2002), “Українська політична еміграція 1919–1945” (К., 2008), “Голодомор 1932–1933 років в Україні: злочин влади – трагедія народу” (К., 2008), “Провісники свободи, державності і демократії: Документи і матеріали. До 20-ї річниці створення Народного Руху України” (К., 2009); монографічні дослідження “Збройний

Відкриття виставки “Чорнобильська трагедія та її відлуння”.
 Справа наліво: Голова Державної архівної служби України О. П. Гінзбург,
 директор Центрального державного архіву громадських об’єднань України
 В. С. Лозицький, в. о. директора Національного архіву
 Республіки Білорусь М. К. Рудаковський, заступник директора
 Державного архіву Російської Федерації О. А. Козлова.
ЦДАГО України, 26 квітня 2011 р.

чин українських націоналістів. 1920–1956” (К., 2005), “Війна без пощади і милосердя” (К., 2005) та багато інших.

В останні роки ЦДАГО України широко використовує таку форму інформування громадськості про Національний архівний фонд, як документальні виставки, що викликають жвавий інтерес науковців і громадськості. Зокрема, великий суспільний резонанс мала республіканська документальна виставка, присвячена 20-й річниці Народного Руху України, де були репрезентовані оригінальні документи, що висвітлюють створення та діяльність найбільшої в радянській Україні опозиційної організації кінця 1980-х рр.

Непересічною подією у сфері оприлюднення архівної інформації та міжнародної співпраці стала спільна українсько-російсько-білоруська документальна виставка “Чорнобильська трагедія та її відлуння”, присвячена 25-й річниці аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Вперше експонувались маловідомі документи і фотоматеріали, що відображають хроніку катастрофи на Чорнобильській АЕС та ліквідацію її наслідків, які дають можливість об’єктивно оцінити квітневі події 1986 року.

Систематичне проведення таких суспільно-значущих акцій, які ставлять за мету висвітлення актуальних і почасти дискусійних проблем історії України ХХ ст., є дієвою формою реалізації одного із провідних напрямів діяльності архіву – інформування громадськості про ретроспективний документальний ресурс країни.

Важливим є також впровадження нових інформаційних технологій задля популяризації документальної спадщини. З 2010 р. архів має власний веб-сайт, на якому представлені виставки документів он-лайн: “Народний рух України. До 20-ї річниці створення”, “Профспілковий рух в Україні”, “Великому Кобзареві присвячується. До 150-х роковин Тараса Шевченка”, “До 20-річчя незалежності України” тощо.

Це лише невеличкі штрихи історії та основних напрямів діяльності ЦДАГО України нинішньої. Головним є те, що архів як єдина державна архівна установа виконує основну місію – збереження та поповнення Національного архівного фонду документами політичних партій та громадських об’єднань, які є цінним джерелом історії нашої держави.

Та не менш цінним надбанням Центрального державного архіву громадських об’єднань України за час його існування є колектив архівістів-однодумців, яких об’єднує високий рівень професійної підготовки та відданість своїй справі. На чолі ЦДАГО України в різний час стояли справжні корифеї архівної справи – Р. Я. Пиріг, Б. В. Іваненко. Нині архівною установою керує В. С. Лозицький. В ньому працювали відомі архівісти-історики – В. І. Власенко, Т. Т. Гриценко, А. В. Кентій, І. Л. Комарова, Н. В. Маковська, А. А. Соловйова, Д. С. Щедрина та багато-багато інших. Закладені ними традиції стали запорукою ефективного, успішного розвитку архіву, здійснення основних його функцій – формування, збереження та використання Національного архівного фонду України.

Представлена краткая информация о создании и основных направлениях деятельности, проблемах и достижениях Центрального государственного архива общественных объединений Украины.

Ключевые слова: ЦГАОО Украины; архив ЦК Компартии Украины; партийные архивы; Национальный архивный фонд; ретроспективная информация.

There is given the concentrated information on the establishment and main directions of activity, problems and achievements of Central State Archives of Public Organizations of Ukraine.

Keywords: Central State Archives of Public Organizations of Ukraine; the Archives of Central Committee of Communists Party of Ukraine; Party archives; National Archival Fond; retrospective information.